

Nebeské světlo, pozemská tma Matouš 2,1-12

1.

Tři králové, Zjevení Páně, je druhý velký den *Vánoc*. Vánoce západní církve začínají 25. prosince Božím hodem vánočním a končí – alespoň pro evangelické křesťany – 6. ledna Třemi králi. Evangelická církev v Česku se dnešního dne (nebo spíše večera) zpravidla k bohoslužbám neschází. Využívám dnes toho, že léta Páně 2013 padl tento svátek na neděli. Udělejme si společně malou radost a dopřejme se pěkný závěr vánoc!

Matoušovy vánoce, *vánoce podle evangelisty Matouše*. Čím se liší od Lukášových vánoc, vánoc podle evangelisty Lukáše? *Matouš* zasadil betlémské Dítě do *kontextu* na jedné straně mnohem *užšího* než evangelista Lukáš. Žádný římský císař Augustus, pouze loutkový židovský král Herodes. Místo obyčejných pastýřů, domácích našinců, luxusní cizinci, postavy zcela neobyčejné. Místo římských úředníků židovští theologové, místo imperiálních světských statistik regionální náboženské tradice. Slovem: Ne světodějný Řím, nýbrž periferní Jeruzalém. Na druhé straně kontext je Matoušův kontext mnohem *širší* než kontext Lukášův. Z latinského snění básníka Vergilia o počátečním zlatém věku lidstva vykročíme k magickým „světům Východu“. Ale i orientální moudrost a učenost je Matoušovi málo; do své vánoční hry zapojí samo „hvězdné nebe nad námi“! Slovem: Ne zlatá knižnice národů, literatura, nýbrž nepsaná „kniha přírody“.

Nejméně tři věci ovšem mají *obě vánoční evangelia* společné. *Především*. V centru vyprávění je betlémský novorozenec – a univerzální touha všech lidí po štěstí a zdaru. *Dále*. Mesiášský syn leží v jeslích a netrousí moudré výroky – betlémskou scénu je třeba s nočního nebe nasvítit, jinak nic nevidíme. *A konečně*. Představitelé oficiální církve a legitimní či ilegální vladaři pozemských říší či státek tvoří pozadí příběhu; jeho protagonisty jsou privilegovaní outsideri – nijak zvlášť zbožní betlémské pastýři a až podezřele zbožní mágové od východu.

2.

Samotné *narození Dítěte* se nám sděluje jako časový údaj vedlejší větou: „*Když se narodil Ježíš*“. Perikopa nese v našich biblích oprávněně název „*Klanění mudrců*“, nikoli „*Narození Páně*“. *Mudrci*, mágové! Asi jste už slyšeli nejméně jedno kázání o tom, že to nebyli žádní králové, spíše, obecně řečeno, znalci tajemných prastarých knih a nepsaných moudrostí vzdálených věků a národů, konkrétně možná astrologové, hvězdopřevci. Při evangelistově literárním zpracování jistě sehrála roli rozpomínka na královnu ze Sáby, kterou kdysi zdaleka přilákala do Jeruzaléma moudrost krále Šalomouna. Možná, že spolupůsobila připomínka komplexu mudroslovné literatury, kterou starověký Izrael převzal ze společné pokladnice pohanských národů. Zdalipak také odvěká představa *moudrosti*, která je ukryta v dalekých zemích, nezkažených jedem civilizace, která je známa jen úzkým kruhu vyvolenců? „*Ex Oriente lux*“? (V dobách reálného socialismu se vtipkovalo: „*Ex Occidente luxus*.“ V tříkrálovém příběhu pochází z Východu jak světlo, tak bohatství.) Ať tak či onak, máme před sebou v Novém zákoně ojedinele kladné hodnocení pohanské moudrosti. Jakkoli se v ní k nerozeznání mísí pravda a báseň, nebo raději báseň a pravda, jakkoli jejím počátkem nebývá báseň Hospodinova, přesto tato moudrost může tušit pravdu, dotýkat se pravdy, ocitnou se v těsné blízkosti pravdy. I veliký nepřítel vši přirozené teologie KARL BARTH v stáří mluvil o „*pravých světlech*“ stvoření, která má křesťan přijímat s vděčným údivem. Nebo si snad opravdu myslíte, že Bůh svítí na cestu jen křesťanům? Jen křesťanům a židům? Jen věřícím? Navigován publikávajícími *hvězdami* bloudí nejméně jeden pohan méně než celé zástupy křesťanů.

Hvězda dovede mudrce – pozdější církevní tradice z nich učiní tři muže, Kašpara, Melichara a Balthasara, „svaté tři krále“ – do *Jeruzaléma*. Z knihy přírody vyčtou pravý čas, rozhodující hodinu: že se v Palestině právě narodil král Židů. *Král židů!* Na samém počátku evangelia zazní z úst pohanů mesiášský titul, který bude podle závěru evangelia napsán na kříži jako „nápis o jeho provinění: ‚To je Ježíš, král Židů.‘“ (Mt 27,37b) Místo, kde se narodil, však hvězda udává jen přibližně. Že se mudrci doptávají na krále v hlavním městě, nepostrádá logiku. Ne že by se snad musel narodit zrovna v královském paláci. Ale proč by neměli o tom, co se rozhodujícím způsobem týká všech Židů, neměli být nejlépe informováni právě v židovské metropoli? Hvězda, „*Jeho hvězda*“, jim ovšem neřekla, že v tuto chvíli nesedí na Davidově trůně žádný dobrověstný Šalomoun, nýbrž zlopověstný *Herodes*. Král pochybné legitimacy, bezmála samozvanec, nepravověrný rodem i životním stylem. Mesiášského hnutí se obával oprávněně, vždyť ztělesňoval všechno jiné než davidovský královský ideál.

Herodes se tedy znepokojí, vyleká, vyděsí. Dá svolat narychlo a tajně jakési učenecké konsilium, „*všechny velekněze a zákoníky lidu*“, aby se jich vyptal na to, co vědí o místě Mesiášova narození. Šalomoun by to věděl, on na to má theologické poradce. Jako každý uzurpátor, tyran a bezbožník má nečisté svědomí – v skrytu se možná bojí hněvu Božího, navenek se bojí hněvu lidu. Kdyby byl legitimním vládcem, takovým, který se v Boží službě „drží svých úkolů“ (Ř 13,6), tj. chránil ty, kdo jednájí dobře, a trestal ty, kdo jednájí zle (srov. Ř 13,3), nemusel by se bát ani lidí ani Pánaboha. Podivuhodné *konsilium* se skládá z lidí, které jsem nazval dvorními theology neprávem. Od Heroda dělilo velekněze i zákoníky snad všechno, náboženství i politika. Theologové, s nimiž se Ježíš nakonec dostane do životního konfliktu, vedoucímu k jeho násilné smrti, nemají ještě důvod neodpovědět Herodovi po pravdě. U proroka stojí psáno: Má se narodit v *Betlémě*. K dvojznačné knize přírody přistupuje jednoznačná kniha svatých *Písem*. Církev a theologie neselhaly, dostály svému poslání. Můžeme mít pro obě dobrou naději. Nesvatá aliance trůnu a oltáře, k níž nakonec v Ježíšově procesu dojde, není jedinou možností v dějinách křesťanství.

Mudrci ovšem nechtějí vést s miminem učené disputace, chtějí se mu *poklonit*. Proto vážili tu štrapáci do daleké Palestiny: aby novorozenému králi vzdáleného národa vzdali poctu, která přísluší osobám božským, prorockým, královským. Králové chtějí holdovat králi! Ne více, ale také ne nic méně. *Herodes* je tedy pošle lživě napřed, ať zatím pátrají za něho, on že se posléze připojí – ve skutečnosti potřebuje získat čas. Vydají se na cestu, hvězda je vede, a dovede je – nyní již funguje jako přesná navigace – radostné až do *Betléma*.

Následuje znovu a znovu zobrazovaná scéna *klanění*. Vážení a učení muži, kterých si svět tolik cení a kteří sami o sobě jistě nemají právě nejmenší mínění, poklekají před nemluvnětem, klanějí se mu a obětují mu přinesené dary. Jsme svědky prvního offertoria, „ofery“, „obětování“; dnes nám z něho zůstal obětní průvod s dary, kdy věřící během mše přinášejí na oltář eucharistické živly chleba a vína a mnohdy i další „plody země a lidské práce“ – a v evangelických kostelech pak už jen sbírka. Zlato, kadidlo a myrha jsou dary vpravdě „královské“.

Následuje pokyn ve snu nevracet se k *Herodovi*. Mudrci nebyli žádní naivkové. Na herodovském dvoře měli nepochybně oči otevřené a viděli své, kromě toho byli zvyklí dbát nadpřirozených pokynů. Domů odcestovali jinudy. *Herodes* je obelhal, oni ho přelstili. I takové jsou cesty Páně, záhy se k nim přidruží útěk.

3.

Ano, bezprostředně po *Klanění mudrců* následuje *Útěk do Egypta*. Stěží si dokážeme představit větší kontrast: po nebeském světle pozemská tma, po veliké radosti neutišitelný nářek, po třpytivém zlatu a vonném kadidlu potoky krve a slz. Pořád přitom jde o *dítě*, o bezbranné, bezmocné dítě. Moudří tohoto světa se mu poklonili, svěští mocipáni hledali, jak

je zahubit. Theologové vyčetli z Písem: „*A ty Betléme v zemi judské, zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, neboť z tebe vyjde vévoda, který bude pastýřem mého lidu, Izraele.*“ A nebesa? „*Nebesa vypravují o Boží slávě a obloha hovoří o díle jeho rukou.*“ (Ž 19,2). A my? „*Vždyť nemůžeme jít proti pravdě, nýbrž jen za pravdou.*“ (2K 13,8; překladová varianta). Protože když se pokusíme jít proti pravdě, uškodíme tím sobě, ale pravdu zlikvidovat se nám nepodaří. Neboť, slovy evangelisty *Jana*, posledního z vánočních evangelistů, který po mém soudu na počátku Prologu ke čtvrtému evangeliu výstižně shrnuje poselství tříkrálové perikopy, dnešního svátku Zjevení Páně: „*To světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila.*“ (J 1,5). Amen.